

V. KOROLENKO

HUNƏ №13

AZƏRNƏŞR
OTDEL TATI
Вокн - 1937

V. KOROLENKO

XUNƏ № 13

AZƏRNƏŞR
OTDEL TATI
Бокун — 1937

Çarundəgər: İ. Xanov

Redaktor: L. K. Lazarev

Texredaktor və korrektor: X. Mərdəxəyev

İstehsalata verilmiş 27/IV-37. Cəpə imzalanmış 13/XII-37. Cəp listi 1¹/₄. Kağız formatı 62X94¹/₂. Bir cəp listində getmiş hyruffat 39/36 Baş Mətbuat Mydirliji Myvəkilliji № 6649. Azərnəşr № 152/61. Tiraz 1000. Sifariş № 628. Azərnəşr mətbəəsində əs-səidə, 26-lar adəna „Kitab sarajı“, Bakı, Əli Bəyramov kycəsi.

XUNƏ № 13.

I

Mə ə Kişinjov omorum əz pogrom dy məh giroşdə bəqda¹, ommo əvozej ən i pogrom tələmiş taza bu və səxd ədənbu gəşdə ə həmələj Urusijət. Ə Kişinjov politstija vəgyrdəbu səp səxdə ylcyo. Ommo rimizhoj pogromə jəri hovomər soxdə cətin bu: hələm ə kələ kucəho vədi byryt ambarə xyrd birə dərho zə pənçərəho. Ə qtroqhoj şəhər i rimizho dijəş ambar byryt...

Ovhol səxd və gurun bu... Gazetho xəbərho uvurdut ki, ə Peterburg çuhur Daşevski ə kordərəvoz zəri gufdirə oqo Kruşevanə, və,— jəhəni hələm əz uş səhmlytə kor biri,— jə çuhurigə, duxdir, voisdi jurə əri nuşu dorə ə faraly əvəli kuməki duxdirirə. Oqo Kruşevan

---

¹ Nıvyəsdə omori ə 1903 sal.

ə qəhrəvoz nəh soxdı əz i kuməki və nyvys-
 di ki, „çun Daşevski ən jurtı gufdırə“; və ə
 oqo Komarovəvoz əjəki əri Daşevski u talab
 soxdı çəzəy kyşdəni ə u səbəbəvoz ki, ju
 oqo Kruşevan prostojə odomi nisdi, ommo
 odomi ən idejəy məmləkətini gufdırə. Ommo
 əz i dy-sə ruz giroşdə bəqdə, mə ə Kışinjov
 omorə vəxd, sə nəməhlymə çovonə odomiho
 vidovusdə ə sər ən jə əz şkolə omorənbuho
 çohilə kuk çuhur və jəkişu voqundəbu xə-
 çələ ə pəhlyju; əz kordəy Daşevski xəçəl
 ən i ə usdajətirəvoz zərə omorəbu, və ənçəq
 kitob, kominiki dəbiriho ə zir qilijə pinçək
 ən çovonə kuk çuhur, buşəlmiş soxdəbu zar-
 bərə, ommo əz jara xilos nə soxdəbu urə.
 Çovonə kuk çuhur, ə dinçirəvoz əz şkolə ə
 xunə rafdənbuho, vədi birənihorə xuno „odo-
 mi ən idejəy məmləkəti“ nəbu və unə gyro
 əz tovun ən i qozijə (tə mə unçigə birə vəxd)
 nəinki oqo Komarov və oqo Kruşevan, om-
 mo hətto gazet çigəi „Bessarabetsiş“ hic jə
 gofləş nə gufdurut, ənçəq çuhurho xəbər mi-
 dorut əz i tovun ə lap varəsirəniyə təşvişirəvoz.

Jəkiğə, gufdirənbyryt ki, gujo ə şkoləci i
 kordə zərəi, ə çohobı ən qəsd soxdəi Daşev-

skini gufdira. Cəndqədər i nəbovorininigəş, om-
mo hərcy hisdi ə rasdi uxşəş zərə. Həci birə
hisdi „həmmə (Imuhoj) ə rasdi uxşəşi“, ə Ki-
şinjo v hərcyş giri midany vəqif birə, ə ciço-
ki xyşdəni əviriş puri ə vəşijə dyşmənjeti
və nəxohirəvoz. Zindəguni şəhər gujgə qərəq
birəbu. Vokurdəliho pojundə omorəbyryt: çu-
hurhorə vəgyrdəbu səhm və nəbovorini ə sə-
bəhinə ruz.

II

Ə əzini ruzho omorum mə ə Kışinjo v,
çəlit soxdə əri varasundə ə xyşdə i səhmlyjə
və kilitlə:əjə drammarə, komiki giroşdiho ə
inço ə i zurila, gəşdym ə həmməj şəhər, ə
qiroq şəhər birə diho, ə kucəliho və bazarho,
siroq-pyrsi soxdə əz tovun giroşdətho qozija-
ho ə sər çuhurho və xristianho.

Mərə, hələət, talab nisdi əri qondurmiş
soxdə inço hər cəndqədər bisdo ə bəhəmə
təhərəvoz i lərzundəniyə qozijərə i mihtijor-
lyjə protses ən bəçidə, səlt ə nəkumi vir bi-
rəi həmmə elementhoj kulturirə, əz zir komi-
hoki guzətsyz partləmiş birə lov birəni səlt

tə-torixijə vəhşijəti. Ə oşgori nə vədirovho, hic jə pəhənykiş nisdı. Lap ambar mıdanu bıre ki, həmmə pruçınhoj ən i təxsırlyjə kor hərgoj bısdo mədirovı ə buru və həmməj ən u varasırəni mıbu, mexanizm lov soxdə omorə səhətə xuno. Ənçəq, şək nisdı ki, əzunbəqdəş mımunu gufdırə jə kəm qoluc, ə komirəvoz ki, cətin mıbu əri nuşu dorə hər komini bısdo ovholəthoj ən i çigərə və ən i səhəti vəxdə. Və i mıbu həmmişə təşvişlyjə məsələ əz u tovun, ə cy təhərəvoz hədətijə, mıjonəjə odomi, bəhzi vəxd, bəlkəm, əqylsyzə odomiş noli, ə komirəvozki bəhzi vəxd xuşı əri kor girovundə ə hədətijə vəxd, həjəbo carusdəni ə vəhşijə həjvon culi, ə jə tomomə suruj vəhşijə həjvonhoj culi.

Ambarə vəxd və zəhmət, lap firəhunəjə, tiqqətlıjə vomuxdəi gərəki, əri ə tomomə təhərəhojurəvoz ə fikir ovurdə i bynyşə. Əri ən i mərə minkinoti nisdı, bəlki, hələm əri ən i vəxdış omorə nə rasiri. Voisdənbu mərə əri fikir soxdə ki, sud mısoxu gufdırə i korə, cənd qədər əsos hisdigəş ki, sudış irə nısoxu gufdırə... Ommo hərcyş bısdo, mərə voisdəni əri şinox soxdə xundəgorə hiç bugə ə sypər-

dəjə bynyş ən i qəzəbəvoziş bugə, əz komiki buj varafd ə mə ə u kutəhə vəxd ə Kişin-jov birəl mə, əz pogrom dy məh giroşdə bəq-də. Əri ən i mə çəht ədəm soxdə əri minkin-qədəri duz və ə sokitirəvoz ə fikir ovurdə, jə qozijərə. I mibu torix ən i səhət ə Kişin-jov odly hisdiho *xunə* №13.

III

Xunə №13 hisdi ə 4-myn ucastkəj şəhər Kişin-jov, ə təngərəhi, num komiki hisdi „Azi-jatski“, ə u çigə, ə çəki u jək birəni ə tən-gərəhi Stavrijskirəvoz. Ommo, num ən i tən-gə, şəfdə-şəfdə və qəriş-qərişə kucəho və tən-gərəhihorə xyşdəni kişin-jovihoş hələm unqə-dər xub nəse danusdənyt, və çuhur fəjtunci (inço fəjtuncijə çuhurho lap ambaryt, və ə hərəj ən uhoş birət jaralyho və zərə omorə-ho) əvəldən nə varasi, ciço gərəkigə imurə. U vəxdə hərəh rəhi mə, komirəki minkin birəbu əri ambartə şinox birə ə odlyjə çigə-hoj ən inçorəvoz, komihoki əloqoly byrytho ə pogroməvoz,—qondurmiş soxd:

—Sizdəhymyn xunə... Ə çəki kyşdətho...

—Ho... danusdum,—gufdi fəjtunci, sərə çumunda, və qırmoça zərə əz həsb xyşdə. kominiki buho, xyşdəni jura xuno ləqər, gyrykəmsyz və dərđly. Sifət ən urə mə nəse dirənbyrym, ommo mə, ədənbyrym şinirə ki cylgə ədəj şumordə ə zir ruşho. Əri mə həci omo ki, gujgə mə şiniry m gofho: „Nisenzon“ və „Şişəci“.

Nisenzon və şişəci —iho hələ m ə i zurihoş zində odomiho byryt. Imuhoy iho ənçəq səshojyt nuşu dorəniho qəzəbhoj ə i zuriləho biriho pogromə.

Imu xəjli rafdim və, odomilyə, firəhə, və soki kulturlyə kucəhoj taza şəhərə giroşdə, xəjli cərx xurdim ə hərəj təngə, şəfda-şəfda təngərəbiihoj kyhnə Kişinjov, ə çəki sənq, luq və hək basmiş soxdət nazukə derləhorə, vərəmorətho əz hərəj sənqho, və ə çəki, gujgə gənə ədət gəşdə sojəhoj ən jə çirə kyhnə torixhoj ən vəxdhoj oqoho, bəlki, ən basmiş soxdə diromorəiihoj tyrkhoş. Xunəhə inço cyklələhojut, ambarə voruhoy sənqi, gujgə pəhəny soxdət rəh ən məhələhorə; ə bəhzi çigəho mundət təngə pənçərəho, ən qəsəbzonərə xuno.

Əxirdə, ə jəki əz əzini təngərəhiho imu furamorim ə pyşoj gəşdənbirimo xunə. Həm-mə xunəhoj Kişinjovirə xuno u bu sar, bun-ju ə luqəvoz dəgyrdə omorə, u potsəbu ə kynç, ə jon ən jə cyklə məjduzila Ə ojlən-mə vədi byryt kosibə xunələho ə zir bunlə-hoj luqi, xəjli cyklətə və gyrykəmsyztə. Həm-mə jən uho zihisdəniyə məmzylhorə xuno nu-şu dorə omorənytgəş ommo xunə №13 ə myrdə-xonə uxşəş zərənbu: u dənşirənbu ə kucə ə buşə pənçərəho ə sov-symərd soxdə omorə ramkahorəvoz, ə hər cytar giri ə tək-dəhorəvoz mix zərə pojundə dərhorəvoz və çyr-bə çyr xyrdə-xuruşhorəvoz... Duzirə guf-dirə gərəki əz tovun politsijəj kişinjovi ki, cənd qədər u pyşoj pogromə nə gyrdigəş, ommo imuhoy ədəj vəgyrdə lap çəldə ylcyho, məçbur soxdə çuhurhorə əri zu ə qojdə vən-gəsdə tihorut soxdə omorə və zarali zərə omorə xunəhorə. Ommo ə sər səhis ən xunə №13 urə diyə hic jə həkmiş nisdli...

Ə məhələ hələmiş mundət bynyşlyjə nuşu-nəhoj qətlijoni: parho, xyrdə-xuruşhoj ən me-belho, tikəhoj sov soxdə omorə pənçərəho və qobho və zynçylihoj paltarho lov-tum birət ə

hər çigə. Vəssi dənişirə ə həmməj ən iho, əri u səhət ə pyşoj cym xyşdə ovurdə şəkil vəhşijə qəzəb soxdəirə: mebel sov soxdə omorə, carundə omori ə xyrdə-xyrdə dilışho, qobho voşışirə omorət ə zir pojho, paltarho ylmənə soxdə omorət: ə jə çigə hələmiş hisdi burra omorə qul paltar, ə jə çigəjgə—jə tikəj ən koftəj həili. Ramkahoj pənçərəho vəkəndə omorət, dərho sov soxdə omorət ə vəhzi çigəho sov soxdə omorə konəho dululu birət ə sijəhə cuxuri pənçərəho, ə təhər vənçirə omorə qulhoj odomi.

Ə cəpi kynç məhələ, ə zir cordoqi, ə pyşoj dər ən jə xunə, hələmiş ocuq vədini jə kələ tux-qırmizijə loko, əz kominiki cətin nisdidi əri şinoxdə xyşg birə xunə. Uş qəriş biri ə sovə şişəhorəvoz, ə tikəhoj kərpəcəvoz, ə hək və parhorəvoz.

IV

—Inço zərət Grinşpunə...—gufdi ki bugə ə jon imu ə həçəitbə karə səsəvoz. Imu ə i məhələ diromorəki həmmə inço myrdə və buş bu. Imuhoj ə imurəvoz ə jə çərgə poisdəbu 10—12

salə duxdərle. Ommo i hymyr vədi bu əz buj və figur ənu. Ə cihrət sifət ju gyre urə xəjli ambartə mibisdo dorə, cymhoju ən həillirə xuno nəse dənişirənbryt... I həll *diri həmmərə*, cy soxdə omorigə ə inço hə ə i zuriləho. Əri ən u həmməj ən i şakil xərəbəho ə qəd ən i səs-symygsyze məhələ ə zir qizqinə rigazhoj oftoi pur biri furmuş nə birəniyə qəzəv. Əzunbəqdə u ambarə karazho dəgəşdi xisiri, xəbər biri, vəxyşdi, soxdı həmmə pyşokihə soxdə korhorə, və „sokit biri“. Ommo myhyçyzo, komiki mijosd cəpundə i sifət həillirə, hələm vir nə birəbu. U hişdi əz xyşdə həmişəlygə nuşunə—ə bynyş həlli nisdijə dənişgohi cymho və jə çirə xyşg birə qilinçəvori ə sifətju. Səs ən u tasundə omorərə xuno, gofhojurə gurun bu əri şinrə: səshoj ən i gofho mədiromorut ə guçəvoz, avtomatə xuno, və həməl omorənbryt mexanikijə gofho ə zində ixdilot uxşəş nəse zərənbuho.

—U ini inço... vidovusd...—ədənbu gufdirə u, gurun-gurun nəfəs kəşirə, ə dəsevoz burbundə ə taraf cordoq və bəloqəm gyrdə xun.

—Kini i? Şişəcini?—pyrsi hərməh rəhi mə.

—Ə-əri... şişəci. U inço vidovusd... və u ofdo ini ə inço... və ə inço uho zəryt urə...

Ə volgəsyzə ə bədən viç vəngəsənijə hiss soxdəirəvoz imu dur bisdorim əz jon ən i loko, ə komiki xun qəriş birəbu ə hək, malad və parəvoz.

Ə qəd xunəş həmmə xərəbə soxdə omorəbu hə ə u çirə çəhtirəvoz, ə məhələ soxdə omorərə xuno: vənçirə omorəbyryt citrangihoj divorho, xyrd soxdə omorəbyryt dərho, sov soxdə omorəbyryt pecho, divorho vacarundə omorəbyryt tə sula ofdorənijə təhər. I ə səli-qəirəvoz soxdə omorə vəhşijə xərəbəi ə şəhər jaratmiş soxdəbu ixdilot, gujo pyşoj pogrom, jəki əz niməintelligentə və vəs-qədəri odlyjə „çuhurnəxohho“ həzyr soxdəbu jə tomomə partijəj lomho ə qirhorəvoz, komihorəki bəxş soxdəbu ə hərəj pogromciho və bəqdə pəsəvo vosdorihə ə dəsdli çirojə „agenthorəvoz“.

Nidanyim gufdirə, inço cənd qədər rasdi dərige, ommo ə xyşdəni ən i xəbər kəmə xosijətlyihə nə dəryt. Cytariş bisdogə, cətini ərl fikir soxdə ki, lap ə i zuriləho, ə i tihoruti, komirəki imu fəm soxdənimho, giroşdi gufdirə hədətije şolumijə zindəguni.

Ə i xunə №13 dəbiri höfd kvartir, ə komihoki, hədətirə xuno, siq və ə dərisqolirəvoz zihisdət həşd kifləthoj çuhuri, həmməju ə nəzniki 45 odomi (ə həilhorəvoz). Səhibju biri Mişi Maklin, komissioner və səhib mijonəjə tuku ə şəhər. Əz xunə, əz komissioneri və əz tukoncini u qəbul soxdənbu ə sali 1500 monət. Ə hərəj ən u zihisdəgorhojgəj xunə, u həlbətki, mijosd hisob soxdə omorə dəvlətly və mozolmənd. Ommo, xyşdəni ən u, ə xunə №13 nəse zihisdənbu, ənçəq ə jəki əz kvartirho dəbirənbu duxdərju ə şyvər və həilhoj xyşdərəvoz.

Jəki əz vədilyjə həmxunəho bu xyrdə tukonci, Noftoli Serebrjannik. Tujukj ən u lap ə kynç ən i xunə bu. Imuhøj urə mibu şinoxdə əz tikə-tikəhoj jəşikhoj təxdəi, əz komilioki bəsdə omori dasdulka, ommo imuhøj ofdorə mundəbyrytho ə sər maladijə xori ə hərəj tiħorut birə boruho.

Əz u qəjr ə xunə gənə zihisdənbuyryt: prikazcik tukuj xyrdovoti Berlatskij ə zən və cor həilhorəvoz. U qəzonç soxdənbu ə məhi 48 monət. Nisenzon, 46 salə odomi, bu buxgalter, jəhənim nyvysdənbu kitobhoj buxgalteri

və girovundənbu həq-hisobhoj pull. I, əz jə taraf ilmlyjə, sənihətə, u soxdənbu ə pudrət, qəzonç soxdənbu ə məhl 25—30 monət. Mişi Paskar qulluq soxdənbu ə prikazciki, qəbul soxdənbu 35 monət Urə bu zənju Itə və dy həil. Isoq Gervits bu qulluqci bolnisə, ommo ə əxiri vəxdho, qulluqsyz mundə, gujgə, ə honijəti ofdorəbu. Mişi Tyrkenitsə bu korxonəj dylgəri, ə kominçokl ə dəs ju dəbyryt sə fəhləho, və Basja Barabaş misoxd alvər guşdi. Əxirdə, şişəci Grinşpun hər ruz ə şişəhoj pənçərəirəvoz murafd və səhongum birəki moğşəp ə xunə ə qəzonç xyşdərəvoz.

I tsifrho vəgyrdə omorət əz nuşu dorəi zarali kəşirəgorho və qohumhoşu. Əz tho vədini, cytari dəvlətlyho dəbirətgə ə xunə №13. Ommo, əz işu gufdirə qədər zaralıho, mibv şək soxdə ə zijod soxdəişu, nəinki ə pəhəny soxdəi...

Həci ə şolumi və ə sokitirəvoz zihidsi i xunə tə 6-ym aprel. Nisenzon gəşdənbu ə tukuho və „girovundənbu ərişu buxgalterijərə“, Berlatskij və Mişi Paskar furuxdənbryryt molho ə tukuhoj yzgəhojgə, Noftoli Serebrjannik

furuxdәнbu ә қуңшиһо җуһурһо, moldavanһо вә
urusho җәһәмһо, сәһәбу, spickәһо, нәфт, уңу-
зә җитһо вә уңузә қәнфитһо. Isoq Gervits гәҗ-
дәнбу әри xyҗдә җигә әри kor soxdә, ommo
җиҗәҗ Grinҗpun дәҗәндәнбу xyрд бирә җиҗәһо-
рә... вә җәкиҗ һисс нәсә soxdәнбу, cy вәқиғи
omорәниғә ә сәр ішу.

6-ym aprel, ә әвәли ruz ән lap кәлә my-
һидһој xristiani, ә җәһәр сәр gyрдәnyt pogrom-
һо. Xәбәр ән уһо, һәлбәтki, lov bisdorut ә һәм-
мәј Kіҗinјov, вә asonti әри danusdә, cytari сә-
һәһорә girovundәtgә zihisdәgorһој ән i xu-
nә №13 ә җуһурһорәvoz siq pur biriһо җini-
рәнгә ixdilothorә әz tovun, cy giroҗдәгә ә җә-
һәр вә cytar jonәҗмиҗ бирәnytгә ә i kor җәһ-
мәт provoslavniһо вә nacalnikһо. Ommo, guf-
dirәнbyryt ki, i әдәј giroҗдә gufdirә ә u сәри-
бәт ki, gubernator әдәј guzәт soxdә cy „Buj-
ruqigәрә“. Imiҗәv nәminkin bujruq mijo bijov,
вә җәһәnim—сәвәһmүндә һәммә sokit mibu.

Pyҗој җәһongum qojdәsyziһо һә әz сәри
xyҗдә sokit bisdorut, вә җәv giroҗд ә сәһмә-
voz, ommo pogromsyz.

V

Əz u tovun, cy giroşdgə ə i səbəhigə, py-
şotərinə zihisdəgorhoj ən i xunə № 13 və
qunşihoşu nuşu dorənyt i çirə:

Ə nəzniki səhət 10 səbəhmundə vədi bis-
do jəsovul „Bljaxa № 148“, odomi, kominiki
xub məhlym bu ə i çigə, kominiki, gujgə, qəj-
qu kəşirənbu əz tovun qismət çuhurho, kə-
lə-kələ məsləhət no əri həmmə pəhəny birə ə
xunəho və nə vədtromorə ə kucə. Çuhurho,
həlbətki, əçigə ovurdut i məsləhətə, və siqə
xunəhoj çuhuri pur bisdort ə səhmysdə-həm-
xunəhorəvoz. Dərho, dərvozəho və təxdəhoj
pənçərəho həmmə qili byryt, və həmməj məj-
du ə jon təngərəhi Aziatskij myrd ə tərslyjə
guzətləməirəvoz.

Mərə binə-asos hisdi əri fikir soxdə ki, i
bynyş: qili birəi pənçərəho, buşəlmiş birəl ku-
cə və tərslyjə guzətləməi, cy vəqif birəninigə,
xəsiyətiy bu gufdirə əri qiroqhoj səhər Kışınjov
ə sər dyjymyn ruz pogrom. Mərə dərdlyjə min-
kinoti bisdo əri dirə və gof soxdə ə jəki əz
zarali kəşirəgorhorəvoz ə jə çigəjgə. I bu Mi-
hir Zelman Vejsman. Tə pogrom birə jə cym

ən u kur bu. Ə vaxd pogrom kinigə jəki əz
 „xristianho“ gərəki hisob soxdı əri vədəşəndə
 u cymigəjurəş. Ə pyrsyş mə, danysdənimi u,
 ki soxdigə irə,—u çohob do səlt ə sokitirə-
 voz ki, irə xub nəsdə gufdirə, ommo „jə həil“,
 kuk qunşi, lovqol soxdı ki, i korə xyşdəniju
 soxdı gufdirə—ə gir ohunirəvoz, bəsdə omo-
 riho ə bəş rasə. İ Zelman zihisdi ə jon qə-
 sobxonə (ə qiroq şəhər). Səlt hə həci, zihis-
 dəgorhoj xunə №13-ə xuno, ə i çigə həmmə
 ə kələ təşvişirəvoz şiniryt əz tovun, cy giroşd-
 gə ə şəhər, hə həcu guzət soxdut bujruqə, ko-
 miniki omorəni buho u şəv və əzunbəqdəjgə
 minkin dorəni nə buho qojdə-syzihorə. Və hə
 həci ə i səbəhigə ə qiroq şəhər, hələm nə di-
 rəbyrytho pogromə və ənçəq ə səhm və miñ-
 tijorirəvoz guzət soxdənbyrytho,—əz şəhər omo
 jəsovul çigəl, poisdəbuho ə jon qəsobxonə.
 Urə hə u səhət ojlənmə gyrdyt zihisdəgorhoj
 qiroq şəhəri—moldavanho, qunşihoj ən çuhur-
 ho. Mihir Vejsman nə şinri jəsovul ə uho cy
 gufdigə. Mə fikir nəsə soxdənym ki, jəsovul
 hər-cy bu xərəbi jə nə bugə vətəyndysdənijə
 gof gufdi gufdirə, mə fikir soxdənym ənçəq
 urə ki, u xyşdəre ə təhər odomı idorəi hiss

nəsə soxdənbu gufdirə və ə xubə qunşihorə-
voz gof soxdə, ədənbu gufdirə ənçəq duzirə.
Ommo duzi əz u iborəti ki, u ə post xyşdə
vogəşd hic jə çirojə bujruc qobul nə soxdə
və ə şəhər diri, cytar pogrom ə guçly birən-
buho qəzəblyirəvoz giroşdənbugə ə pyşoj cym-
hoj quşun və politsijə. Əz i məhlymot mol-
davanho, zihisdənburytho ə jon qəsobxonə,
əri xyşdə fikir soxdut. Uho sər gyrdyt əri gyr-
də məsləhətə, komiki vədi buho əz çəhmijə
hol ki, işu, ə jon qəsobxonə zihisdəgorhoş,
mijo soxut hə həcu, cytar soxdənytgə ə yzge
çigəhojgəj şəhər. Əz i məsləhət Vejsman xə-
bər do jə ovholətə. Məsələ ədənbu giroşdə əz
tovun dy birorho, çuhurho: burkulə moxluq
qəror soxd ki, jəkirə əz uho mibu „soq hiş-
də gufdirə“...

Bəqdə çuhurho sər gyrdyt pəhəny birə, ki
əçə danysdgə. Mihir Vejsmanə ə kiflətəvoz ə
xunəj xyşdə pəhəny soxd jə nikə odomi, qun-
şi-moldavanin, ommo zən ən u əz kucə omo-
rə gufdi ki, burkul moxluq əri ən i çirə kor
ədəj tərsundə və əz işuş qəhr mosdonut.
Uməhəli, — gufdi Mihir Vejsman, — „imu sər gyr-
dim əri virixdə“. U ambarə vəxd vir soxdı əri

ən u ki, xyrdə həllhorəş bugə biny guđirə ə qəd kiflət ən jə vorlyjə çuhur, xristianirə qobul soxdihə. Duxdərho vəgyrdənbyryt cyklə həlləhorə, ommo bəbəşu sə karaz pəsəvo şəndi uhorə əz sər capar. Məçbur bisdorut əri ə həllhorəvoz pəhəny birə ə jə çigə; Mihir Vejsman vidovusdəni ə ryqən həl soxdənytho məhələ. Jə kəm vəxd bəqdə „inçə omorut moldavano ə dəgənəghorəvoz və sər gyrdyt əri kufdə“. Dijə ə xəjəl ən u hiciş nə mundi... Cənd qədər qozijəy Vejsman jə kəm buruş hisdigə əz ixdilət mə ə tovun xunə № 13, ommo mərə voisdəni ixdilət soxdə urə tə əxir. U ə bolnisə ujoq birəki, əvəli pırsyş ən u bisdo əz tovun kiflət ju və duxdərhoj ju.

—Itə! Əçi Itəj mə?

—Mə inçojum,—çohov do Itə, poisdəbuho ə jon lyhyf-dyşəg ju. Ommo nəcoq dijəş səxdətə qəriş birə, duborəş horoj zə:

—Itə, Itə, əçi əxi ty?..

U ə jon ju quz birəngə, gənə dyborə gufdi ki, ju inçoi gufdirə,—Mihir Vejsman, hə gənə nə varasirə cy birigə, sər gyrd əri dəshorə vəçohundə ə hovoi və ərz soxdə ki, duxdərhorə ju nəşə dirə gufdirə.

U urə nəşə dirənbu əz u tovun ki, „həil xristiani“ ə girəvoz zərə vədəşəndəbu u cymigəj jurəş, ə hisobəvoz, əri ə əvəlirəvoz toj soxdə. Ommo ambarho fikir soxdənyt ki, Mihir Vejsman „xyşdənju təxsirkori“ gufdirə və „ə zljodirəvoz qobul soxdı bəxyş xyşdəre“! əri ən u ki, u dijə hic vəxd nidanu dirə gufdirə səvgilə duxdər xyşdəre... Ommo, əz tovun u il xristiani kominiki operatsijə soxdəbuho çu urə ə girəvoz, ə u, həlbətki, tyhmətlyjə gofa lojtoj nisdi. Əz həmmə pyşo, u hisdi „qurbuni“...

Bəlkəm, i rasdiş hisdi gufdirə. Ə zindəguni darafdə ə i çirə insofsyzə korəvoz... Cy qəzəbly mibu, əgər həil xristiani varasigə, ju cy soxdigə. Əgər nə varasigə, uməhəli u əz rasdəkiş, dijəş bədbəxdtə qurbunini. Ənçəq .. Əz rasdəkiş Mihir Vejsman təxsirkori mi əri ən i qurbuni?

VI

Həmcyn hə həcu, ə jon qəsobxonə birənihorə xuno, ə hisobəvoz, sər gyrdəbu tragedijəj ən xunə №13. Jəsovul „Bljaxa №148“ hə həcu ə jurəvoz əjəki qulluq soxdənbuho hər-məh jurə xuno, səbəhmundə vogoşd əz şəhər, ə ciçoki, ə hisobəvoz guzət soxdəbu ocuqə

və oşgorə bujruqhorə, həmçyn jurə xuno bujruqhorə qobul nə soxdə, həmçyn hə həcu omo ə kvartal xyşdə və həmçyn hə həcu nədanusd dorə yzgə məsləhətigə, əzi sovoi:—Əj, çidho, pəhəny boşit ə xunəhomşu və nyşit so-
kit!—Və həmçyn hə həcu, jon qəsəbxonərə xuno, ə qəriş taraşciho omorut qunşihoş əz ə ojlənmə birə kucəho və təngərəhiho.

Jəsovul „Bljaxa №148“, raziməndlyjə bujruq xyşdərə dorə, nyşd ə sər sokulə, cynki dijə urə hic koriş nə mundəbu əri soxdə, və, gufdirənyt, u nyşd gufdirə ə inço həmməj vəxd, ə təhər dəgış nə birəniyə şəkil əri hər komini skulptor bisdo, komirəki moisd əri qyc soxdə emblemə əri jəki əz lap kələ myhidhoj xristiani ə şəhər Kişinjov.

Ommo ə jə çərgə, jə cənd lyng əz i filosof durta — tragedijəj ən qəzməhoj çuhuri ədənəbu firəh birə ə həmmə qəzəblyi xyşdərəvoz. Burkul odomiho omo ə nəzniki səhəthoj 11, ə dy patrulhorəvoz, ə komihoki, həjfkci, həmçyn hə həcu hic jə bujruqış nə rasi-rəbu. U burkul iborət bu əz pənçoh jə nə bugə şasd odomi, və əz qəd ən uho lap asont birənbu dirə nikə qunşihorə ə familijəhoj mol-

davanirəvoz. Gufdirənyt ki, uho əz həmmə pyşotə omorut ə jon tukuj şorobi, ə səhiş komirəvozki, vəs qədəri ə xuşholirəvoz jonəşmiş bisdorut. Əz u gufdurut: „Si monət di, nə bugə mizənim“. U do si monət və zində mund,—həlbətki, pəhəny birə ə hər çoj minkin bu əri ə pyşoj cym vədi nə birə və sinəmiş nə soxdə gyzoştlyi ən i vəhşijə burkul odomihorə... Ommo burkul sər gyrd pogromə. Məjdu ə qəriş jə cənd minut pucundə omo ə şişəho, tikə-tikəhoj mebel və parəvoz.

Ommo, həmmə zuri hiss soxdut ki, cin kələ kor mijo giroru gufdirə ə jon xunəj Mişi Maklin.

Əri cy,—gufdirə cətini. Əz rasdəkiş i tarəşcihorə hər cy-bu jə plan birimi, rəhbəri soxdimi ə sər ən uho hərkomu bu jə pəhənykijə təşkilot, cytar əzi tovun ambarho gufdirənytgə ə şəhər, jə nə bugə qəhr-qəzəb ən xyşdəni burkuli—i kurə bynyş ə bəsdə cymhorəvoz, çəht soxdəniho pyşovo ə həsylə qonəçəqsyzirəvoz,—ini pyrsyş, kominiki, bəlki, həl soxd (bəlکəmiş həl nə soxd) ə pyşo dəriho sud soxdə omorəi. Cytariş bisdogə, ə xunə №13, ə şiviş sənqho, tənqə-tənqə boruho

və səs şişəhorəvoz zuri mijosd jək birə səs kyşdəiho və myrdəiş...

Ə cəpi taraf ən dərvoze, ə kynç, ə jon komiki hələm tə imuhoiş mundəbu çigəj xun, hisdi jə cənd donə cyklə sarajhoj təxdəi. Ə jəki ən uho əz dəs burkul taraşciho pəhəny birəbyryt şişəci Grinşpun, zənju və dy həilhoju, İtə Paskariş ə dy həilhorəvoz və gənə jə 14 salə duxdərle, qulluqcişu. Saraj əz doru qili nəse birənbu və, həmməj əni sarajho uxşəş zərənbryryt ə jəşikho. Vəgiri ən uho ənçəq u bu ki, ə uho hiciş nəş dəbirənbu əri xyrd soxdə və taraş soxdə, və çuhurho fikir soxdəbyryt ki, inço uho ə pyşoj cym niboşut gufdirə. Əz tovun kuməki hic fikir soxdəş gərək nəbu: ə xunə dəbyryt ənçəq həşd mərd; jəsovul №148, hic jə bujruqiş qobul nə soxdə, nyşdəbu ə sər sokulə, ommo dy patrolho poisdəbyryt ə təngərəhi ə zəvər və zəfruj xə-rəbə soxdə omorə xunə. Ommo ə qəd burkul kilitləməjə protses tihoruti ədənbu zijod birə, ə komirəvozki əz zir nazukə çər ən kulturaj xristiani partlanmiş birə jəlov gyrdənbryryt vəhşijə həjvonjəti. Qətlijoni ədənbu guçly birə: pənçərəho sov soxdə omorəbyryt,

ramkahoj pənçərəho vədəşəndə omorəbyryt, pecho xərəbə soxdə omorəbyryt, mebel və qobho carundə omorəbyryt ə xyrdə-xyrdə tikəho. Vəlghoj xosə kitobho şəndə omorəbyryt ə xori, par doqə xuno nyşdəbu ə məhələ və ə ojlənməj xunə, par lov birənbu ə əvir və pucundənbu sər dorhorə, ə təhər şej. Ə qəriş ən i sərsonijə çəhəndəm əz tənqə-tənq, şiviş, vəhşijə horoj-həşil, xəndə və boçəhhoj qəzəb—ə tarəşiho ujoq birənbu təşnəjəti ən xuni. Uho unqədar vəhşijəti soxdəbyryt ki, odomijəti nə vomundəbu ə işu.

Əz həmmə pyşo dəşəndyt xyşdəre ə saraj. İnço dəbu ənçəq jə mərə: şişəci Grinşpun. Ojunşi ə familijə moldavanirəvoz, komirəki bijə zən Grinşpun horoj zərənbu ə numəvoz, cyn jə xubə toniş xyşdə, cin syfdə zə şişəcirə ə kordərəvoz əz gərdən ju... Bədbəxd taparundə xyşdəre vədiromo əz saraj, ommo urə gyrdyt, ovurdut ə zir cordoq və inço kyşdənyt urə ə tuxmoxhorəvoz təjtə salt myrdə, ənçəq hə ə u çigə, ə ciçoki imuhoiş mundəbu nuşunəj xun.

Ə pyrsyş,—həqiqətis bijə zən ən zərə omorəgor şinoxdəni kyşdəgorə, jə nə bugə

balkəm u jəhəlmiş birəbu, u nə bu gufdirə.
əz rəh diromorəgorə qəcəq bu, jə nə bugə
albanets əz Tyrkijə və jə nə bugə jə əz qə-
zomot virixdəgorə dysdoq bu, zən çuhur ə
bovorinlyirəvoz gufdi:

—Mə urə əz həllilə ə sər dəshoj mə doş-
dəm. Cytar əjəki xubə tonişho birəthorə xuno,
hə u çirə zindəguni do xudo.

Hə i „xubə toniş“ zə cin syfdəi zarbəj
kordərə ə xunə №13. Əzum bəqdə hol ojurd
bisdo: əvəl pyşoj myrdəniyə noləj şişəci,—və
əri çuhurho, və balkəm ə xyşdəni burkuliş
ocuq bisdo, cy guzət soxdə omorəniyə əzu
əri bəqdəinə. Çuhurho cəşmiş bisdorut, „ə
təhər sicon ə qəd çələ cəşmiş buhorə xuno“,
—i gof ən jəki əz „xristianhoj“ kişinjovi-
ni, xyromə odomi, kominiki ə vəxd ən i çirə
qozijəhoş səvəb ofdənbu əri xyromi...

Bəhzihoşu vidovusdyt varafdyt ə sər cor-
doq... Həmin ə sər ən u cordoq, ə zir komi-
ki zərə omorəbu Grinşpun, ə unço ə zəvər
bu jə tojikə sula, komiki buho rəh əri ə sər
cordoq varafdə. U rəh təng-dərisqol bu. Cin
syfdə şənd xyşdərə ə unço Berlatskij ə dux-
dər xyşdərəvoz, ə pəsəşu varafd səhib xunə

Maklin. Maklin, ə pyşo gufdırımhorə xunó; ə i xunə nəşə zihisdənbu. Ommo inço zihisdənbu duxdər ju, və, u əz taraf ju dylə-pəsə birə omorəbu ə tragedijə giroşdə çığə. Duxdərə u nə ofd əz unço. U əz zurəvoz rafdəbu ə şəhər ə həilhoj xyşdərəvoz... Imuhoj urə gərək bu əri xilos soxdə xyşdəni xyşdərə.

Hər səşu varafdyt ə sər cordoq əngəlisyz. Əz i kor, həlbətki, mibu təslix soxdə ki, təşnəi ən xun ə həmməj burkul nə giroşdəbu gufdirə, nə bugə şəksyziki uhorə minkin midorut əri pəhəny birə ə i torikə sula, ə çəki ə zəhmətəvoz birənbu darafdə, uş ə pyşoj cym pogromciho, dəbyrytho ə qəd məhələ. Uho pəhəny bisdorut,—jəhənim uhorə minkin dorut əri pəhəny birə odomiho, komihoki əri xyşdə xuşholi (jə nə bugə vəzifə) hisob soxdənboryt əri tarəş soxdə bir-nə-birə, ommo odomi zərərə nəh. Ənçəq, jə kəm vəxd bəq-dətə ə pəsəj virixdəgorho ə cordoq zuri varafdənyt xunrizhoş...

Cordoq xunəj №13—nimə torikə məmzyl bu, hələqə-capari soxdə omorəbuho ə tirho, bəş-çaraihoj və həcəhoj zir bunirəvoz. Bəd-bəxdə virixdəgorho, jə cənd bo ojlənmiş birə,

dirənyt ki, inço ə i nımə torikə, buquntijə və dərisqolə cordoq işu pəhəny birə nidanyt gufdirə Səs ə pəsəşu vidovusdəihorə şinirə, uho ə kələ səhməvoz sər gyrdyt əri sov soxdə bunə.

Dy sijhə sulaho ə ojlanmə lov birə luqhorəvoz ə bun xunəj №13 hələm mə i rizhorə nyvysdə vəxdış vədi byryt. Ə jəki ən u sulaho, imu ə unço birimho vəxd dəbu jə kovrə logon ohuni. Kələ əz xyşdə dəs vəgyrdəi gərək bu əri ə qəriş jə cənd minut ə tərş mərgirəvoz, ə tihə dəshorəvoz vəkəndə i sularə. Ommo uho i korə boçərmiş soxdət; uhorə voisdı həcys bısdo varavt ə zəvər. Unço gənə bu tovuşi oftoi, əz hər taraf vədi byryt xunəho, odomiho, burkul insonho, gorodovoj bljaxa №148, patrulho... Həcys i bu cymruz, tovuşi oftoi və odomiho... Və uho ə bun vəkəndəbyryt dy sula. Əz jəki ən uho cin-syfdə varafdəbu Mişi Maklin, cynki u „cyklə və suklə“ bu (xosijət dorəl ən jəki əz dirəgorho). Ommo Berlatski əvəl mijosd voşəndə duxdər xyşdə Xajkərə. Bəqdə, kəjki u ədənəbu varafdə xyşdəni ju, jəki əz ə pəsəşu vidovusdəgorho omorə rasirə gyrd əz poj ju.

Və həci ə pyşoj cymhoj burkul moxluq sər gyrd səxdə çəng. Duxdər kəşirənbu bəbərə zəvərə, ommo əz dərə jəki əz pogromciho gyrdəbu urə. Qıvot çəng soxdəgorho həlbət-ki, borobor nəbu, və vədi birənihorə xuno Berlatski dijə jə karazigə tovuşi oftoirə dirəni nəbu... Ommo inço Xajkə Berlatskajə vaz doşd əz bəbərə kəşirəi və quz birə ə sər sula, *tavaqə soxd* əz pogromci əri rəhə dorə urə.

U rəhə do...

Bihil jə bəxş təxsir ən i odomi bəxşirə bijov ə ju əz u tovun ki, u əri jə ləhzəiş bu-ğə, ə qəriş ən i toriki sərsonijə vəhşijəti ə çun xyşdə minkin dori rigaz jəzuqbərlijəti insonirə ki, səhm duxdər-çuhur əri zindəguni çuhurə-bəbə hərəcyş bisdo kori soxdı ə gyrex-dinlyjə çun ju... U hərzo dori çuhurə...

Əzunbəqdə cy soxd u? Bəlkəm həjb kəşirə rafdi əz i məjduj çəngi, və səs xudorə şinirə, cytar əz i tovun gufdirənythorə xuno həmmə dinho-məsəbho, nuşu dorə omorəni ə dusdi və birorjətirəvoz, ommo ə kuməksyzhorə zərəirəvoz nəh... Bəlkəm, u birdən ujoq biri əz tyndə vəhşijəti və „pəşmu biri“, ommo ə

vəhşijətirəvoz nəh, ommo ə hərəkət jəzuqbər-
jəti insonirəvoz ruja zərə omorə çuhurho, cy-
tar imu irə ə jə cənd məsələhojgəş dirəjm-
horə xuno.

Hər cytariş bisdo, ə sər bun vəbisdo sə
qurbuniho. Uho jə karazigəş diryt tovuşi.xu-
doirə: məjdurəş, xunəhorəş, qunşihorəş, kov-
rə həsmurəş, oftoirəş, gorodovoj Bljaxa №148-
-əş ə sər sokulə nyşdə, prikaz guzət soxdə-
gorə patrulhorəş, və bəlki hələm u kəşuşəş,
kominiki rəhbəri soxdə ə sər qonəçəq xristi-
anho, təhno və jərəqsyz void əri nəznik
omorə ruja quduz birə burkul pogromciho.

I kəşuş hə həcu ədənbu əz məjdu giroş-
də, və çuhurho, komihoki əz qunşijə xunə-
ho dənişirəbyrytho, cy giroşdəgə ə xunə №13,
təvəqə soxdut ki, u vədirov gufdirə ərişu.
Num kəşuşə, həjfi, mə nəsdanym. Vədi bi-
rənihorə xuno, u biri niki-gujə xubə odomi,
kominiki fikir nə soxdihok ki, ə „xosə Urusi-
jət“ jə nə bugə ə hərçoj giri hisdi gufdirə
əzuni xələq, kominiki lojiq bu əri odomiho-
jurə kyşdəi əri hər cytari həvunho (gynohho)
bisdo, vəhşijə həjvonhorə xuno. Vədi birəni-
horə xuno, u fikir nə soxdit urəş ki, ə Urusi-

jət midanyt birə gufdirə odomiho, komihorə-ki hisdi İxdişori əri zərə kuməksyzə moxluq çuhurhorə, həjb nə kəşirə əz tovuşl dynjoh və oftoi. Cin əvəli, lap duzə ujoqi xyşdəni ju məçbur soxd urə əri nəznik omorə ruje burkul moxluq ə mydi soxdəniyə gof xristianirəvoz. Ommo pogromciho tərsundut urə, və... u vogoşd pəsəvo. Vədi birənihorə xuno, i biri prostojə, xubə odomi, ommo çobord ən qərd xristiani nə biri. Mərə voisdəni fikir soxdə ki, cytariş bisdogə, u şərməndəi nə kəşiri əz syfdəi ujoqi xyşdə.

Həmin ə i minut jə nə bugə ə jəkigə giroşdigə i qozijə, ommo hərəcyş bisdo, sə qurbuniho vətirət ə bun ə minçi şəhər, ə hərəj ə sadəvoz odomiho,—hic jə kuməkisyz. Ə pəsəj ən ulio ə u sulaho vədi birət xunrizhoş.

Uho sər gyrdət əri vidovusdə ə hər jon bun, goh vidovusdə ə taraf məhələ, gohigə vədi birə ə sər kuçə. Və ə pəsəşu vidovusdət pogromciho. Berlatskirə cin syfdə jaraly soxdl hə u qunşi, komiki zarbə zəriho ə Grinşpun. Və jəkigə əz pogromciho ə zir pojhoj vidovusdəgorho şəndəbu kovrə logon ohunt-

rə, komiki hələmiş mundəbuho ə bun əz pogrom dy məh giroşdə bəqədəş... Logon ə bun voxurdənbu və zing soxdənbu. Və, vədi birənihorə xuno, burkul moxluq xəndysdənbu...

Əxirdə, hərsəşurə pərtovo dorənyt əz bun. Xajkə ofdorəni ə qəriş həmbiz par ə məhələ və zində mundəni. Jaraly byrytho Maklin və Berlatski voxurdə sov birənyt ə vəxd şəndəi, bəqədə əlcəqə moxluq ovciyə çollodho səlt tə myrdə kufdə əzmiş soxdəni işurə ə dəgənəghorəvoz və ə xəndərəvoz lov soxdənyt ə sər işu həmbiz parə... Bəqədə ə i çigə tihi soxdənyt jə cənd pişkə şorobə, və bədbəxdə qurbuho (əz tovun Maklin gufdirənyt əz xubi taraf ju, ki u hələm jə cənd səhət soq mundəbu gufdirə) nəfəsə bəsdə myrdənyt ə qəriş ən i qubijə malad bəhəm birəbuho əz tuz kücə, şorob və par.

VII

Əz uho bəqədə zəryt Nisenzonə. U ə zən xyşdərəvoz pəhəny birəbu ə hombor, ommo səshoj zərə omorəghorə şinrə və varastrəki, ə xunə № 13 diyə qətlijon və mərg ofdo-

ri gufdira, uho vidovusdə vadiromorut ə ku-
cə. Nisenzone minkin bisdo əri vidovusdə
darafdə ə pyşoj ju buho məhələ və midanyşd
xilosiş birə, ommo ə pəsəj zən ju vidovusdut
omorut pogromciho. U vidovusd ruja zən
xyşdə və horoj zə urə. I kor çəlb soxd tiqət
pogromcihorə ə sər ju. Zənə hişdə vidovus-
dut ə pəsəj şyvər ju; urə minkin bisdo əri
vidovusdə tə xunə №7 ə təngərəhi Aziatski.
Inço ə u rasiryt və zəryt jurə. Ə i kor guf-
dirənyt dy familijərə, əxir familijəj ən jəki
poljaki, ən unigə moldavani bu. Pyşoj ni-
sonu ambarə voruşho omorəbyryt, ə coləkiho
və ə qiroqhoj kucə həməl omorəbyryt qubi-
ho. Nisenzon ofdorəni ə jəki ən i qubiho, və
inço xunrizho, ə xəndərəvoz „dəcarundənyt“
çuhurə ə qəriş malad, cytar dəcarundə və
çarundənytgə şuşdə omorə lugurə.

Əz u bəqdə burkul moxluq gujgə razi
bisdo və dija doqitmiş soxdənyryt ənçəq
xunəhorə, ommo zərə nəh. Çuhurho əz nəz-
nikə xunəho vadiromorut, əri dirə bədbəxdə
Nisenzone. U hələm zində bu, ujoq bisdo və
ov xosd. Qulho və pojhoj ən u sov-symərd
soxdə omorəbyryt... Uho vədəşəndyt urə əz

qariş qubl, ov dorut və sər gyrdyt əri şuşdə
maladhoj çəndəg jurə. Ə i vəxd ki bugə əz
pogromciho dirəni və səs soxd hərməhhoj
xyşdəre. Çuhurho pəhəny bilsdorut. Nisenzon
mund tək. Bəqdə gənə hə u odomi, komiki
zərəbuho Grinşpunə və cin syfdə jaraly sox-
dəbuho Berlatskirə, zə bədbəxdə ə loməvoz
əz sər ju və varasund həziyət kəşirəihoj jurə...

Bəqdə burkul gənə sər gyrd pəsəj korə.
Məjdü pur soxdə omo ə tikə-tikəhoj mebel,
xyrdə-xuruşhoj hər çyrə kyhnə kuruş və sov
soxdə omorə ramkəhorəvoz tə unçoş ki, əri
əz sər ən uho giroşdə lap cətin bu. Jə zən
çuhur ixdilot soxd əri mə ki, urə gərək bu
gufdirə əri giroşdə ə u qiroqlgə, ə çəki mun-
dəbyryt həilhoju; ə kişəju vəbu sovorə həil,
və u dy karazho hə ə nohoqi çəhti soxd
gufdirə əri giroşdə. Əxirdə, jə tonişə xristia-
nin vəgyrdi həil jurə, və ənçəq u məhəli u
hər cytar-giri giroşdi əz hərəj ən i qojdəsyze
səngəriho...

Ə səhət pənçi ən i ruz, məhlym bisdo ki,
„prikaz“ komirəki u çirə ə imidlyirəvoz gu-
zət soxdənbryrytho çuhurho hə əz əvəli ruz,
əxirdə qəbul soxdə omori gufdirə...

Ə səhət jəkijl jə nə bugə ə niməj dydyjl ə həmməj şəhər girovundə omio sokiti. Əri ən i nə xun tihi soxdəl nə gululə şəndəl gərək nəbu. Ənçəq ojurd soxdəl gərək bu.

Ommo imuhoj gərəki salho, əri hər cənd qədəriş bugə hovomər soxdə əlcəqə jorovurdirə əz tovun giroşdiho, ə i çirə murdalə lo-koj xunirəvoz vomundiho ə „insof xristianhoj kişinjovi“...

Və nəinki ə insof ən uho, komihoki xyş-dənişu kyşdət, ommo ə sər ən uhoş, komihoki rəh dorət əri i çirə inson nəxohijə və əlcəqə durguni, komihoki dənişirət və xəndysdət, komihoki norənyət əri xyşdə ki, midanu birə gufdirə vəhlijə çohobdorsyzi və vəhlijə ixdiyorsyzi...

Mə hiss soxdənəym, cənd qədər mə kəm nuşu dorənymgə əri xundəgor ə i dəsxət. Ommo mərə voisdənəbu hər cytariş bisdo jə qozijərəş bugə nuşu dym əz u qətmə-qərişi kominiki „pogrom“ xundə omorəniho və hic bugə ə jə konkretijə məsələrəvoziş bugə nuşu dorə ki, i „həqiqətiş“ biri gufdirə. Əri ən i kor mə mənfihət vəgyrdəm əz ixdilothoj dirəgorho, ixdilot soxdətho jə bəxş jurə əri.

xyşdəni mə, ja bəxşigəj jurə əri hərməh rəhi mə, komiki kuməki soxd ə mə əri qurmiş soxdə hər tək-təkə bynyşoj ən u şəkillə. Rasdi, i binə norə omori ə nuşu dorəthoj çuhurhorəvoz, ommo hic ja səbəb nisdı əri şək soxdə ə duz birəi ən uho. Fakt şəksyzi: ə xunə № 13 ə burkulhorəvoz kuməksyzə odomihorə, kyşdət xəjli məhəl, ə qəriş odomilyja şəhər, ommo duz ə torikə vişə buhorə xuno. Ləşho ə pyşoj cymhojut... Və bəqdə—həmmio jəki nisdimi əri çuhurho, cytar zərətgə işurə? Dijə uhorə cy gərəki əri əz xyşdə duzətmiş soxdə binəhoj jurə?..

Moral (hol) əri həmmə ocuqi, ə dyl komiki hissijət insonjəti zindəigə... Ommo ə dyl ambarho zindəimi u?..

I gurunə pyrsyş vojgəsyz ə pyşo mipoju, dirəngə u mə ə Kişinjov dirəmhərə.

VIII

Ommo... Dyltəngi soxdə əz i qəzəblyja material, mə varasdym qojdəsyzə nyvysdəihoj mərə, kəjki ə gazet xundum əz tovon myrdəi notarius Pişarçevskij. Num ən i odo-

mi vobu ə sər lələj həmmə ə u vəxd, mə ə Kışinjo v byrymho. Çovon, gygcəg, dəvlətly, cərx xurdənbuho ə qəriş „lap xubə çəhmijət“, u gəşdənbu dijəş tazatə bynyşiho. Ə dəhho-rəvoz odomiho gufdurut əri mə əz u tovun ki, Pisarçevskij şəksyz, xyşdənişu bəxş vəgyr-di gufdirə ə pogrom, həvəs dorə pogromcl-horə. Gufdurut ambarə gofho həmcyn əz u tovuniş ki, cytari quvotlyjə ovqotho ə xod dəşəndə omorəbugə, əri dəpucundə sər əni bijoburijə korə və pəhəny soxdə ə pogrom duzə bəxş vəgyrdəi ən i kışinjo vijə pələng dynjohirə. Mərə voisdənbu fikir soxdə ki, həmmə ə i çəhət ixdilət soxdə omorəho duz nis-di gufdirə, ommo urəş ki, cy duz mibisdo lap gynçohişlyjə zijod soxdəi ə i həçoişlyjə torix ən pogrom Kışinjovi...

I çəhtiho barasi nə bisdorut. Duzi lap ocuq vədi bu və ə gazethoş vədiromorut məhly-motho əz tovun Pisarçevskirə ə kor çəlb soxdəi.

Əzunbəqdə u gənə girovundi əvəllinə tə-hər zindəgunirə: cərx xurdənbu ə dynjoh, pi-jonskəi soxdənbu və vozirənbu qumor. Ə jə bədə şəv u ə qumor lap pyşo bisdo, u bisdo

lap xyrom, və səvəhmundə əzunsəri u rafd ə boq, nyvysd ə sər tæxtə: „Inço myrdi notarius Pısarçevskij“,— və zə xyşdəre ə gululərəvoz.

Ə pyryşhoj gazetı məhlymot dorənyt ki, u bu gufdırə miroşlyjə pljonskə, və urə həzl-jət dorənbu guzətləməj sud, və kombinatsijəhoj myhbəti ju ə sərbəhəm nə omorı gufdırə...

Həmmə ini mi?.. İmuhoj fakt dljə biri giroşdi, dərdlyjə qıaño vosdorəi varasdi... Əri mə omorəniho, mə əlcəq nısoxum jorovurdi bədvəxdə odomirə, əgər fikir soxdumgə ki, ə ə u hisob, çəhm komirəki xyşdəniju hisob soxdı ə sər tæxt, ə komihoki midanysdyt bəxş vəgyrdə gufdırə jəkəm sifrəhojgəş. Ki ə tovuşı ən əxiri ruz ən u ə pyşoj ju poisdi gufdırə həmcyn qonəçəqi ən u, ki ju intelligentə odomi,—cy soxdigə ə çəhəti çuhurho, komihorəki zərət xristianho, və ə çəhəti xristianho, komihoki zərət çuhurhorə.

Əxirki, həmməj ən iho, həlbətki, ənçəq fikir soxdəihoi və bəlkəm, lap optimistini gufdırə. Şəksyze, ommo xəjli guzət nə soxdənijə həqiqətirə gof soxd ərimə lap pyşoj omorəj

mə jə prostoja odomi, fəjtunci, xyşdənljuş ki əz Urusijət. Imu ə urəvoz əz tovun pogrom və nətiçəhoju gof soxdəki, u ə mə məhlymot do ki, ju ə i zuriho ə şəhər bərdi gufdirə jə tonişə səhib boqə. Səhib boq, hədətirə xuno, ə şəhər omorəbu əz tovun pul qərd soxdə əri fəhləhoj həminoni gyrdə. Ommo çuhurho hələmiş ə səvəhinə ruz imidly nisdytho qərd dorəirə vəsdət. Səhib boq vojqəsyz məçbur bilsdo, əri ruj birə ə çigəj sələmcihoj çuhuri, ə sələmcihoj urusho. „Ommo oqo, mə ərişmu gujum, i kor məhlymlyni,—varasd gof xyşdəre u ə hovoju luqonə bovorinlyirəvoz: — əgər çuhur jə pust kəndənbuğə, ommo imuhøj sələmcihojmu sə pust mikənyt“.

I hovo imuhøj lap vədilyni ə şəhər... Və ə hərəj odomiho, ryqəbət soxdənytho ə pogrom soxdəi və dəğəsundənytho ə moxluq torikə durgunihorə, nəxohihøj nəvl insonlirə və vəhşijə hisshøj taraş soxdəl və xunrizi, odomihoj çigəi midanyt nuşu dorə lap məhlymlyjə sələmcihorə, komihokl imuhøj rastət ə myhid xyşdə...

Ə fikir mə-nə dəbu əri jaratmış soxdə projektoy ən həl soxdəi məsələhoj çuhurirə. Ommo əgər mə mibisdorumgə jəki əzu milli-
onerhoj çuhuri, komihokl myxşylyt ə i məsə-
lərəvoz, mə, ədəm ə gərdə vəgyrdə ki, nə
poisdym gufdirə ə qərşuj təməh əri girovun-
də jə sosialijə sinoqirə: cənd qəpəriş xərc
mibisdogə, mə kycmiş misoxdum, əgər həm-
məreş minkin nə bisdogə, əzirki zurbajə viş-
tərəki çuhurhorə əz çigə pogromho. Mə ə
dəvlətly mogordundum dəvlət jurə və kosibə
misoxdum vorlyjə odomi, ə i şərtəvoz ki, nə
minkin zuri kycmiş boşut. Və əz zir ən i çi-
rə plast kapital çuhuri ə əzini çigə mədiro-
mogə vatanijə və patriotijə kapital qərişisyz
və cətini nə dorənijə ovholsyz, kəjki oqo
Kruşevanə dijə nibisdo hic kəs əri əz tovon
ju gynçundə dərdlyjə ovosunəho əz tovon
ritualijə (gujo ə dədi dinəvoz həlol hisdiho)
zərəiho, ommo sələmciho və toçirho məçəs-
dyt ə qəriş paltar çuhuri,—u məhəli, gərəki
fikir soxdə, ocuq mibisdo gufdirə, cy korigə
inço və mibumi həl soxdə i məsələhorə ə
pogromho və zərəi cyn „buxgalterho“ Nisen-
zonhorə, bədbəxdə şişəciho Grinşpunhorə, fəj-

tuncijə çuhurhorə, jə tikə təlha nun xyşdə-
rə qəzonç soxdənytho hə ə u çirə gurunə
zəhmətəvoz, cytar birorhoşu xristianhorə xuno...

Və həqiqətdən myrs sələmci jyngyl mi-
bumi, əgər ə tən ən u paltar çuhuri nə vəbis-
dogə və xyşdəre xristianin num nogə?...

50 кәр.

В. КОРОЛЕНКО

ДОМ №13

АЗЕРНЕСР
ТАТСКИЙ ОТДЕЛ
Баку - 1937